

Dr hab. Anna Mystkowska-Wiertelak

Uniwersytet Wrocławski

Instytut Filologii Angielskiej

Recenzja rozprawy doktorskiej pani mgr Joanny Dudy

pt. *Language mediation in an L3 classroom. Investigating the role of multilingual competence in third language acquisition*

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska pani mgr Joanny Dudy pt. *Language Mediation in an L3 Classroom. Investigating the Role of Multilingual Competence in Third Language Acquisition* to bardzo interesująca próba przyjrzenia się akwizycji języka trzeciego przez osoby o wysokim poziomie kompetencji językowej w języku drugim. Dociekania Autorki uwzględniają także spostrzeżenia i przekonania uczących się o roli języka drugiego w nauce języka trzeciego. W części empirycznej pracy znalazło się omówienie badań przeprowadzonych przez Autorkę w szczegółowo zdefiniowanym kontekście szkoły przygotowującej uczniów do egzaminu matury międzynarodowej. Nie ma w literaturze wielu przykładów prac, które podejmowałyby tematykę wielojęzyczności, łącząc różne paradygmaty metodologiczne: ilościowy (kwestionariusze) i jakościowy (wywiady, retrospekcje) z analizą dyskursu, w celu odkrycia wzajemnych zależności pomiędzy językiem drugim, trzecim i językiem ojczystym w kontekście klasy językowej. W związku z tym badania pani mgr Dudy należy uznać za nowatorskie, będące przyczynkiem do głębszej dyskusji o potrzebie rozwijania kompetencji wielojęzycznej i wielokulturowej. Główną przyczyną, dla której lektura tej rozprawy stanowiła dla mnie dużą przyjemność poznawczą jest jej wymiar glottodydaktyczny, a zatem wykazanie pozytywnego wpływu wiedzy językowej z zakresu jednego języka obcego na nabywanie sprawności w innym, który to wpływ może i powinien być

pogłębiony przez świadome działania nauczyciela. Ze względu na szeroko rozbudowaną podstawę teoretyczną rozprawy i jej glottodydaktyczne implikacje, rozprawa doktorska pani mgr Joanny Dudy jest godna uwagi dla językoznawców zgłębiających tematykę wielojęzyczności czy analizy dyskursu, ale również dla praktykujących glottodydaktyków, którzy chcą rozwijać świadomość językową swoich uczniów i budować ich kompetencje w oparciu o znane już kody językowe.

Rozprawa doktorska pani mgr Joanny Dudy składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, wniosków, dwóch załączników, oraz bibliografii (544 pozycji). Łącznie ze streszczeniami w języku polskim i angielskim obejmuje 244 strony, z czego 203 strony to tekst pracy. Założenia teoretyczne i przegląd literatury znalazły się w rozdziałach I, II i III (str. 19-132), a część empiryczna została zawarta w rozdziałach IV i V (str. 133-199). Każdy rozdział kończy się sekcją podsumowującą (*Recapitulation*), w której znajduje się odniesienie do najważniejszych informacji i tez przedstawionych w rozdziale. Taki zabieg ułatwia lekturę obszernego tekstu, umożliwia refleksję na temat kompletności prezentowanych twierdzeń i udowadnia zasadność podziału treści.

Doktorantka w sposób bardzo przekonujący przedstawia motywacje leżące u podstawy wyboru tematu rozprawy doktorskiej we Wprowadzeniu (*Introduction*) do niej. Obszernie wyjaśnia powody, dla których podjęła taką tematykę odnosząc się do własnego doświadczenia wielojęzyczności w roli ucznia i nauczyciela. Osobiste doświadczenie i pogłębiona refleksja pozwala Autorce na formułowanie pytań i hipotez z uwzględnieniem perspektywy obu stron zaangażowanych w proces rozwijania kompetencji językowej w kontekście szkoły. Doktorantka dostrzega szczególny status języka angielskiego w dzisiejszej rzeczywistości i podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie w jakim stopniu ten język może być pomocny lub przeszkadzać w nauce kolejnych języków. Zaintrygowana koegzystencją trzech systemów – języka pierwszego, drugiego i trzeciego w umyśle ucznia i nauczyciela, stawia pytanie ich rolę w tworzeniu dyskursu szkolnego.

We Wstępie Doktorantka szczegółowo określa podstawowe i poboczne cele dysertacji. Prezentuje także strukturę pracy.

Rozdział I *Theorising the multilingual user* (str. 19-57) koncentruje się na zjawisku wielojęzyczności i osobach posiadających kompetencje w zakresie więcej niż jednego języka obcego. Stosując perspektywę historyczną przedstawia ewolucję poglądów na rolę znanych języków na poznawanie innych oraz na postrzeganie i definiowanie wielojęzyczności jako takiej. Doktorantka podkreśla wieloaspektowość zjawiska, które należy rozważać uwzględniając kwestie kulturowe, ekonomiczne i społeczne. W Rozdziale I omówiono także współczesne modele wielojęzyczności, zwrócono uwagę na wpływ języka na tożsamość uczącego się oraz zaprezentowano zjawiska typowe dla wielojęzycznego dyskursu szkolnego. Doktorantka odniosła się do szerokiej gamy najważniejszych opracowań na podjęty temat, co zaowocowało bogatą bibliografią. Podjęta tu obszerna dyskusja obejmuje cały szereg tematów, wydaje się jednak zasadna, zważywszy konieczność wprowadzenia podstawowych pojęć oraz zdefiniowania obszaru zainteresowań dla opracowania projektów badawczych przedstawionych w części empirycznej rozprawy.

Rozdział II *Discourse and the language classroom* (str. 58-91), stanowiący również część teoretyczną dysertacji, został poświęcony omówieniu dyskursu szkolnego. Doktorantka porządkuje kontrowersje terminologiczne, także te dotyczące różnicy między dyskursem i tekstem, przytacza definicje i prezentuje rozliczne modele odnoszące się do teorii dyskursu i aktu mowy. Zwraca także uwagę na potrzebę uwzględnienia składowych kontekstu szkolnego w analizie wypowiedzi uczniów. Co niezwykle istotne, w swoich rozważaniach odnosi się do badań i opracowań osadzonych w polskim kontekście edukacyjnym, dzięki czemu Jej rozprawa ma szczególny wymiar propagatorski i dydaktyczny, gdyż rozumienie opisywanych zjawisk i dalsze

rekomendacje uwzględniają unikalny charakter konkretnego systemu edukacji, aspiracji działających w nim ludzi i jego możliwości. Doktorantka podkreśla rolę dwu-/wielojęzycznego dyskursu jako narzędzia dydaktycznego, redefiniując także funkcję języka ojczystego w klasie językowej. Również ten rozdział przygotowano z wielką dbałością o szczegóły. Zawarte tu opisy i analizy są dokładne, spójne i klarowne dla czytelnika.

Rozważania w Rozdziale III *Language mediation in the interactive L3 classroom* (str. 92-132) ogniskują się wokół tematu mediacji językowej oraz różnorodnych aspektów dotyczących interakcji w klasie. Punktem wyjścia w dyskusji podjętej przez Doktorantkę w tym rozdziale jest szczegółowe omówienie założeń Teorii Socjokulturowej, uzasadniających potrzebę uwzględnienia roli nauczyciela jako mediatora, który dzięki odpowiednim umiejętnościom może stymulować rozwój językowy ucznia. Autorka zwraca uwagę na fakt, że mediacja, która w klasie językowej dokonuje się nie tylko na poziomie nauczyciel-uczeń, ale także pomiędzy uczniami, nie służy jedynie przekazywaniu wiedzy, ale może być źródłem transformacji ucznia i spowodować, że sam odkryje związki między poznanymi faktami. Doktorantka udowadnia, że mediacja powinna być postrzegana jako kluczowa umiejętność językowa w wielojęzycznej i wielokulturowej rzeczywistości, którą należy świadomie rozwijać. Diagnozy, zalecenia i wnioski zaproponowane tu przez Doktorantkę są bardzo przekonujące, gdyż powstały w oparciu o Jej znakomitą znajomość kontekstu klasy językowej, ale także literatury i dokumentów stanowiących podstawę opracowywania programów nauczania. W końcowej sekcji Rozdziału III znalazło się odniesienie do cech indywidualnych uczestników dyskursu szkolnego ze szczególnych uwzględnieniem inteligencji emocjonalnej i lęku językowego. Tutaj Autorka nie ustrzegła się częstej w literaturze niewłaściwej interpretacji „składowych” lęku językowego, przed którą przestrzega sama Horwitz (2010, 2017).

Część empiryczna rozprawy obejmuje dwa rozdziały. Pierwszy z nich *Third-language acquisition: Learner beliefs and attitudes* (str. 133-165) zawiera opis badania głównego, poprzedzonego przez badanie pilotażowe, które dostarcza ważnych informacji dotyczących postrzegania języka drugiego i trzeciego, kontaktu z językami w szkole i poza nią oraz przydatności języka drugiego w czasie wykonywania zadań w języku trzecim. We wstępie do Rozdziału IV Doktorantka wyjaśnia w jakim zakresie podjęte przez Nią badanie poszerza dotychczasowe rozumienie procesów odpowiedzialnych za akwizycję języka trzeciego. Zatem należy raz jeszcze podkreślić nowatorski charakter rozprawy. Efektem badania pilotażowego nie było jedynie sprawdzenie adekwatności samodzielnie opracowanego narzędzia poboru danych i procedury, ale także nakreślenie szerszej perspektywy badawczej, zrealizowanej w badaniu głównym. Doktorantka dokonała tu analizy wpływu znajomości języka angielskiego na wykonywanie zadań w języku francuskim i udowodniła, że język drugi okazał się bardzo pomocny w przypadku zadań leksykalnych, ale nie w przypadku zadań sprawdzających znajomość wybranych aspektów gramatyki. Analiza danych językowych została uzupełniona o mniej sformalizowane wywiady i obserwacje, dzięki czemu Autorka zdołała przedstawić pełniejszy obraz zjawiska.

Rozdział V *Multilingual competence in third language acquisition. Analysis of L3 classroom discourse* (str. 166-199) przedstawia wyniki drugiego głównego badania przeprowadzonego przez Doktorantkę, które polegało na analizie dyskursu szkolnego. Podstawowym celem badania było sprawdzenie czy uczący się używają języka angielskiego na zajęciach języka francuskiego, w jakich sytuacjach i czy ma to pozytywny wpływ na rozwijanie kompetencji w języku francuskim. Wyniki potwierdzają tezę Autorki o istotniej roli mediacji jako katalizatora rozwoju językowego.

Moja ocena części empirycznej pracy jest pozytywna, jednak chcę się podzielić kilkoma uwagami lub sugestiami, przede wszystkim o charakterze bardziej polemicznym niż krytycznym. Struktura rozdziałów IV i V nie pozwala na łatwe rozróżnienie pomiędzy wynikami, ich omówieniem i wnioskami, na przykład dane zebrane w trakcie wywiadów zostały zaprezentowane razem z ich interpretacją, stąd trudno rozróżnić, co jest opinią uczestnika badania, a co opinią Badaczki. Przedstawiono ogólne cele badania, pomijając szczegółowe pytania badawcze lub hipotezy. Ich sformułowanie mogłoby ułatwić przeprowadzenie dyskusji i sformułowanie wniosków. W badaniu ilościowym Doktorantka określa wartości procentowe, ale nie podaje średnich ani odchylenia standardowego za wyjątkiem jednej tylko wartości na str. 158. W pracy nie znalazłam odniesienia do sposobu rozwiązania kwestii etycznych związanych z udziałem nieletnich w badaniu oprócz sporządzania nagrań wideo, a przecież nie tylko wizerunek podlega tu ochronie.

Powyższe uwagi krytyczne i sugestie nie umniejszają wartości rozprawy. Za najlepiej opracowaną uważam część teoretyczną pracy, która jest wyczerpującym przeglądem literatury tematu, ale także i komentarzem Doktorantki, co świadczy o jej znakomitej znajomości podjętej tematyki oraz rozumieniu zjawisk, koncepcji i teorii, oraz świadomości jak one mogą być wykorzystane w Jej własnych projektach badawczych. O wartości rozprawy stanowi jej logiczna konstrukcja, w której Doktorantka prowadzi wywód od definicji i teorii wielojęzyczności, przez charakterystykę dyskursu szkolnego i omówienia mediacyjnej roli interakcji w klasie, do ilustracji empirycznej przedstawionych wcześniej założeń. Rozległa bibliografia może stanowić źródło dla dalszego poszerzania wiedzy na temat podjęty w rozprawie. Bardzo istotną wartością pracy jest jej wymiar badawczy, ale także wymiar dydaktyczny, gdyż oferuje rekomendacje dotyczące pomocniczego charakteru drugiego języka w procesie rozwijania kompetencji w języku trzecim.

Należy podkreślić staranną prezentację rozprawy pod względem formalnym (opracowanie i edycja tekstu), jak również pod względem językowym (poprawność strukturalna i leksykalna). Praca została napisana bardzo poprawną angielszczyzną w odpowiednim rejestrze językowym.

Podsumowując, przyjmuję przedstawioną rozprawę doktorską i stwierdzam, że praca pani mgr Joanny Dudek spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim bez zastrzeżeń. Dlatego też może ona stanowić podstawę do przyznania Autorce stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych. W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Recenzowała:

Dr hab. Anna Mystkowska-Wiertelak

Wrocław, 16.12.2020